

RAMGAVAR PARTİSİ TARAFINDAN II. MEŞRÛTİYET (1908) MECLİS-İ MEBÛSÂN'INA ŞUNULAN BEYÂNNÂME VE PROGRAM

*Dr. Erdal İLTER**

Osmanlı İmparatorluğu'nda 23/24 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrûtiyet'in ilânından sonra, ihtilâlcî ve politik mahiyete sahip olan Ermeni komiteleri Meşrûtiyet'e bağlılıklarını ve onun korunmasına çalışacaklarını ilân etmişlerdi¹. Komiteler, yayınladıkları programlarında da, ihtilâlcî görünümlelerinden uzaklaştıklarını özellikle beyan ediyorlar ve Osmanlı Devleti'nin yükselmesi için çalışacaklarını vurguluyorlardı. Ancak, komiteler az sonra yavaş yavaş eski faaliyetlerine geçeceklerdir. Bu komiteler arasında, mutasavver Ermenistan'ın kurulması yolunda görüş ayrılıkları bulunduğu için, birleşmeleri yine mümkün olamayacaktır.

Ramgavar Partisi, tarihte hareketsizliği ile ve şiddet yanlısı politikalara katılmamakla tanınmış bir parti olarak görünmektedir. Başka bir ifade ile, Ramgavarlar Ermeni siyaset ve propaganda yelpazesinin bir kutusu olmuşlar ve Rusya tarafından korunmuşlardır.

1908'de İstanbul'da organize olan Ramgavar Partisi, liberalliği, anti-devrimciliği ve Laissez-faire (bırakınız yapsınlar) kuralını benimsemiş idi². Ancak, dün olduğu gibi bugün de, aralarında Ramgavar Partisi'nin de bulunduğu Ermeni partileri ortak olarak yayınladıkları bildirilerde sözde "Ermeni Katliâmı"ndan bahsederek, Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerini karalamakta ve bu defa özbeöz Türk yurdu olan Karabağ'da cereyan eden ve kendi yarattıkları kan-

* Araştırmacı-yazar.

1. *Ermeni Komiteleri'nin A'mâl ve Harekât-ı İhtilâliyyesi: İlân-ı Meşrûtiyet'den Evvel ve Sonra*, İstanbul 1332, s.42; Ayrıca bkz., Esat Uras, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, Belge Yayınları, İstanbul 1987, s.571-572.

2. Richard G. Hovannisian, *Armenia on the Road to Independence, 1918*, Berkeley 1967, s.282.

lı olaylardan Türkiye'yi sorumlu tutmaktadırlar³. Onların ötedenberi yürüttükleri bu iğrenç politikanın gerçeklerle ilgisinin bulunmadığı artık ilim âlemince bilinmektedir. Ramgavarlar bugün, Ermeniliğin kurtarılması için, beynelmilel Ermenilik ile dağınık örgütlerin sıkı bağlar kurarak daha etkin örgütlenmelere gidilmesini istemektedirler. 1985 öncesi Türk diplomatlarına karşı yürütülen katliâmlar bakımından, Ermeni terör örgütlerinin işledikleri cinayetleri büyük bir şevkle destekleyen Ramgavar Partisi de, yine bu terörist örgütler kadar siyasî suç işlemiştir.

1908 Meşrûtiyet Meclisi'ne sunulan bir beyânnâme ve program da, Ermeni Ramgavar (Hukuk-i Avâm)⁴ Partisi'ne ait idi. Partinin meclise verdiği ve 1908 yılında İstanbul'da Osmanlıca olarak basılan "Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdârı Ermeni Fırkası'nın Beyânnâme ve Programıdır" başlıklı bu belgeye, konu ile ilgili eserlerde yaptığımız araştırmada rastlayamadık⁵. Bu sebeple, belgenin Osmanlıcası (aslı) ve Lâtin harfleri ile çevirisinin birlikte yayınlanmasında yarar umuyoruz.

Belgenin, Meclis-i Meb'ûsân'a hitaben yazılmış bir "Takdim"den sonra gelen "Beyânnâme" bölümünde; istibdâdın çökmesi ile Osmânlı ülkelerinde bir terakkinin ve saâdet devrinin başladığı, bu sebeple kurulmuş olan ihtilâl cemiyetlerine artık lüzum kalmadığı, Kanûn-i Esâsî'nin ilânı ile imparatorlukta muhtelif toplumların kanunlar çerçevesinde siyasî gruplar halinde teşkilâtlanmaya başladıkları, Ermeniler'in de mezhebe dayalı cemâât gruplarına ve sosyal durumlarındaki farklılıklara bakılmaksızın müşterek bir faaliyet göstermeleri için böyle bir partiye ihtiyaçlarının bulunduğu, bu kanâat ve maksatla, "Ermeni Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdârı Fırkası"nın programının ortaya çıktığı belirtilerek, Osmanlı Devleti'nin menşe, mezhep, dil, tarih, edeb ve ahlâk yönlerinden çeşitli unsurlardan meydana geldiği, bu unsurlar arasındaki cins ve kavim farklılıklarının ortadan kaldırılmasının yani bu unsurları birleştirerek bir unsur haline getirme politikasının başarılı olamayacağı gibi devlete de zarar vereceği, Parti'nin Ermeniler'in meslek ve

3. Msl. bkz. *Bulletin Infos UGAB*, Sayı: 83 (18 Nisan 1992).

4. Bugünkü "Ermeni Demokratik Liberal Partisi",

5. Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet dönemlerinde yayınlanan kitaplarda, yalnız Taşnak ve Hınçak Partileri'nin programlarına yer verilmiştir. İçerisinde Ramgavar Partisi'nin kuruluşu ve programı bulunan Manuk G. Jizmejian'in "*History of the Armenian-American Political Parties, 1890-1925*, Fresno, Calif., 1930" adlı eserini ise görmemiz mümkün olamamıştır.

siyâsî faaliyetlerinin tercümanı olacağına ve Ermeniler'in Osmanlı vatanına ve mensup oldukları topluma faydalı insanlar olmalarına gayret edecekleri ifade edilmektedir.

Belgenin Program bölümü ise, "Mevâdd-ı Esâsiyye", "Makasid", "Makasid-i Siyâsî", "Maksad-ı Millî", "Hatt-ı Hareket", "Lâyıha" ana başlıkları ile verilmektedir.

"Mevâdd-ı Esâsiyye" bölümünde, Parti, bütün Osmanlılar'ı birleştirerek bir kavim haline getirmek isteği ile Osmanlı Devleti'nden ayrılmak temayülünü reddetmekte, "Ermenilik Osmanlılıkla beraber" ibâresini Parti'nin birinci düstûru olarak göstermektedir.

"Makasid" bölümünün, "Makasid-i Siyâsî" kısmında, Ermeniler ile meskûn vilâyetlerde adem-i merkeziyet usûlünün tatbik edilmesi istenmekte, "Maksad-ı Millî" kısmında, Ermeniler'e kanunla verilmiş olan mezhep hürriyeti imtiyâzının tatbik edilmesi, devlet tarafından resmî olarak tasdik edilmiş olan "Ermeni Milleti Nizâm-nâmesi"nin ihtiyaca göre tadil edilmesi, Ermeni, Ermeni-Katolik ve Ermeni-Protestan cemaatlarının dine ait hususları idârî işlerden ayırarak cemaatın menfaatına maârif işlerini yürütecek ortak bir idarenin kurulması, Ermeni dil, tarih ve edebiyatının gelişmesi, tarihî önemi olan eserler ile Ermeniler'e ait binâların korunması talep edilmektedir.

"Hatt-ı Hareket" başlığı ile verilen kısımda; Parti'nin kanunlar çerçevesinde teşekkül etmiş bir siyasî cemiyet olduğu, gizli bir ihtilâl komitesi olmadığı vurgulandıktan sonra, Meşrûtiyet'in yıkılması için gelecek olan her teşebbüse karşı Parti'nin savaşaacağı belirtilmektedir.

Program Bölümü'nün "Lâyıha" kısmının alt başlığı olan "Meşrûtiyyete âid te'minât"ta; Parti, Medenî Hukuk (Eşitlik ve Hürriyet), Siyasî Hukuk, Devlet Teşkilâtı (Adalet İşleri, Genel Maârif, Askere Alma, Vilâyet Teşkilâtı, İktisâdî Islahât) ve Meşrûtiyet Şartları'nı Kanûn-i Esâsî'nin kefaleti altında görmektedir. Bu kısımda ayrıca, aşîret usûlünün lâğvedilmesi ve Hamidiye Süvâri Alayları'nın dağıtılması da teklif edilmektedir.

(Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdârı
Ermeni Fırkası) nın Beyânnâme ve
Programıdır

Der-i saâdet

MEŞRÛTİYET VE HUKUK-İ AVÂM TARAFDÂRI ERMENİ FIRKASI

Meb'ûs-ı Muhterem,

Şimdi ahkâmı mer'î-ül-icrâ olan Kanûn-i Esâsî'nin ta'dîli üm-
met-i Osmâniyyece hayât-ı milliyeyi şâmil mesâil-i mühimme cüm-
lesinden olub, ahîren hey'et-i vükelâa tarafından meclis-i meb'ûsâna
vuku' bulan tebliğ üzerine bunun mevki-i mezkûreye vaz'î takarrür
eylediğinden ta'dîlât-ı muktezâya hakkında fırkamızın mütâlaatını
havi olan beyânnâme ve aprogramını-hukuk-i avâmın lüzûm-i teyî-
di beyânına terdîfen-huzûr-i âlîlerine takdîm ve arz-ı ihtirâmât için
bu vesîleden istifâde ederiz.

Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdârı
Ermeni Fırkası'nın İdâre-i Merkeziyyesi
Der-i Saâdet 1908

BEYÂNNÂME

(s.1) Memâlik-i Osmâniyye'de istibdâdın mahvı ve Kanûn-i Esâsî'nin ibka-yı mer'iyet-i ahkâmı ile berâber devlete ve onun eczâ-yı mütemmimesi olan akvâm-ı muhtelifeye bir devr-i cedîd-i sââdet ve terakki başlamıştır. Şekl-i idârece bu tebeddülün husûlünden evvel ve hattâ tebeddül-i mebhûsun teşrî-i istihsâline hizmet için her kavimden hafî cem'iyetlerin ve ihtilâl komitelerinin vücûduna sebep-i ma'kûl olub fil-hakika her kavmin bu yolda cem'iyetleri ve komiteleri var idi.

Hâlbuki el-yevm bir derece-i mâinede hukuk-i medeniyye elde edilmiş ve devlet ve ahâlînin menâfiine müteallik mevâdd hakkında herkes efkârının beyânına ve başkalarıyla mübâhaseye muhtâr bulunmuş olduğundan ihtilâl cem'iyetlerinin vücuduna (s.2) ve fa'âliyyetine artık sebep kalmamıştır. Bundan böyle teşkîli câiz ve fâideli olan hey'etler program ve fa'âliyyetleri gayr-ı hafî olmak şartıyla kanûn dâiresinde vücûda getirilen siyâsî cem'iyetlerdir ki bunlar kendi mesleklerine ve ta'kîb ettikleri âmâle göre efkâr-ı umûmiyyeyi teşkîl ve tenvîre ve o sûretle hükümet üzerine ihrâ-yı te'sîre çalışırlar. Çünkü usûl-i meşrûtiyyeti ve hukuk-i avâmı tasdîk etmiş olan memâlikde hükümetin idâresi ve mesleği efkâr-ı umûmiyyenin alâim ve temâyülâtına göre ta'yîn eder.

Bir memleketde teşkilât-ı muntazamayı hâiz siyâsî fırkalar mevcûd olmaz ve bu fırkalar bir fa'âliyyet-i mütemâdiyye ile isbât-ı mevcûdiyyet etmezse, orada terakkiyât-ı ictimâiyyenin mâdde-i hayâtiyyesi ve gayet mühim murâkabe-i tabîiyyesi olan efkâr-ı umûmiyyenin vücûdu olmaz ve binâen-aleyh umûmun metâlibi kanâat-ı ciddiye semeresi olarak ve sûret-i âmirânede izhâr olunamaz.

Ahâlî teşkilâtdan mahrûm ve hukuk ve menâfiinin (s.3) cahili olunca ve o metâlibi pek meşrû olsa bile, tahakküm-i idâre tarafdarı me'mûrînin yâhûd yegâne sermâyeleri mugallatadan ibâret olan politikacıların iğfâlâtına kapılır ve nihayet bil-cümle ümidlerinde aldanmış olduğunu teessüflere giriftâr olarak anlar.

Yalnız teşkilât-ı muntazamaya mâlik cem'iyetler bir kuvve-i ciddiyyeyi hâiz olduklarından, fikir ve emellerinin galebisini, serdettikleri müddeiyatın hayyiz-i fiile îsâlini bi-hakkın ümid edebilirler. İşte bu hikmete mebnî, Kanûn-i Esâsî'nin i'lân-ı mer'iyetinden beri memâlik-i Osmâniyye'de bil-cümle milel-i muhtelif kanûn dâire-

sinde siyâsî fırkalar teşkîl etmeye başlamışlardır ki bunlar pey-der-pey programlarını i'lân ve ahâlînin takdîrine arz ediyorlar.

Kanûn-i Esâsî'nin i'lânı ve usûl-i Meşrûtiyyet'in te'sîsi üzerine Ermeniler miyânında o ana kadar mevcûd olan ihtilâl cem'iyetlerinin usûl-i cedîde-i idârenin hallinden masûniyyetine ve cidden mevki-i tatbîke vaz'ını temîne sarf-ı mesâîl etmek üzere kanûn dâiresinde müteşekkil siyâsî (s.4) fırkalar hâline ifrağı tabîl bulunmuş olduğundan, siyâsiyyâtda müddeayât-ı müfriteyi ve mesâil-i ictimâiyede muâhezâta zemîn olabilen âmâl-i ifrâtkâraneyi red etmek şartıyla bir fırka-i siyâsiyye teşkiline lüzûm-ı hiss olunmakda idi ki kanûndan kat'iyen ayrılmaksızın memâlik-i Osmâniyye'de Ermeniler'in hâl-i hakikîsi ve ahâlînin o hâlin muktezayâtına âgâh olan kısmının âmâl-i hâlisesi ve zamânın icâbatı dâiresinde bir fa'aliyyet-i müfide ibrâz etsin. Muhakkaktır ki Ermeni milletinin mezhebe müstenid cemâât fırkalarına ve mevki-i ictimâî tehâlûfâtına bakmaksızın, efkâr-ı menevvere âmâl-i terakkiperverâne erbâbindan olan efrâdını bir fa'aliyyet-i müştereke ibrâzı nâmına birleştirmeye yalnız böyle bir fırka muvaffak olabilir.

İşte bu kanâat ve maksadla zîrde isimleri muharrer olup, devr-i cedîden evvel fa'aliyyet-i ihtilâliyye ibrâz edilmiş bulunan Ermeni cem'iyâtı bir fırka-i cedîde teşkiline teşebbüs etmişler ve gerek komite ve fırkalara mensûb, gerek onlar hâricinde bir hayli hey'et ve zevâtla muhâberât icrâ (s.5) ettikleri gibi vatanda ve hâricde mütemekkin mücâhidîn terakkiyâtın ve erbâb-ı iktidârın mütâlaât ve vesâyâsına dahî mürâcaat ederek aylarca müzâkere ve mübâhaseden sonra "Ermeni Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarâfdaranı Fırkası" nâmıyla teşekkül eden mezkûr fırkanın işbu programını vücûda getirmişlerdir ki mündericâtını kabûl ve tatbikine sarf-ı mesâîli taahhüd eden bir hayli zevât ve şimdiden bu cem'iyet-i cedîdeye iltihâk etmiş bulunuyorlar.

Ez-cümle (Veragazmiyal Hınçakyan) cem'iyet-i ihtilâliyyesi-ki vâsita-i neşriyyât-ı "Azak" nâm gazete idi- ve mukaddemâ (Armenagan) ve (Mevetnagan) cem'iyetlerinin birleşmesiyle vücûda gelen (Kagaparaksagan) cem'iyeti mevcûdiyyet-i husûsiyyelerini terk ve sûret-i kat'iyede "Ermeni Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarâfdaranı" fırkasına iltihâkları (s.6) sâyesinde Ermeni milletince umûmî bir program hükmünü alacağına eminiz.

Akıl ve mantığa tamâmiyle muvâfık ve memleketin menâfi-i umûmiyyesi nokta-i nazarından müfîd olan işbu metâlib ve âmâlin fırkamızla diğeri anâsır-ı Osmâniyyeye mensûb fırkalar arasında vücûdu ez ser-i nev ârzû olunan ve memleketin menâfi-i esâsiyye ve saâdet-i umûmiyyesinin bil-nisbe ez-ber müddetde te'mîni nokta-i nazarından elzem bulunan revâbıt-ı vifâkın istihsâl ve te'yîdine hidmed edeceği husûsuna da emniyetimiz ber-kemâldir.

Fırkamızın perverde ettiği efkâr ve âmâl ve mebâdî-i esâsiyyesi programında îzâh edilmiş olmakla beraber, bu babda bazı mertebeleri tafsîlât i'tâsını fâideden gayr-i hâlî addediyoruz.

Yirminci asr-ı milâdinin efkâr-ı münevveresini rehber ittihâz ederek teşekkül etmiş olan fırkamız "Hâkimiyet-i ahâlî"yi mesleğinin rûknü addetmiştir. "Hükümet-i ahâlî demektir" kelâm-ı muhtasar-ı ki hukûk-i avâm'a riâyet eden bil-cümle memâlikde teşkilât-ı hükümetin destûr-i esâsiyyesidir- (s.7) Devlet-i Osmâniyye'de de hükümet teşkilâtının istinâdgâhı olmalıdır.

Devlet-i Osmâniyye menşe, mezheb, lisân, tarih, edeb ve ahlâk nokta-i nazarlarından aralarında farklar cârî anâsırdan mürekkeb olduğu cihetle, cins ve kavim farklarının imhâsıyla bu anâsırı birleştirmek ya'nî bir unsur hâline getirmek esâsına müstenid bir politika mazhar-ı muvaffakiyyet olamayacağından kat-ı nazar, böyle bir politika devletin menâfiî nokta-i nazarından da muzırrdır.

Her biri müteaddid Osmânlılar'dan mürekkeb bir hey'et-i husûsiyye-i ictimâiyye teşkil eden akvâm-ı muhtelif-i Osmâniyye-ki devlete karşı müsâvî derecede hukukî hâiz ve müsâvî derecede vazâifle mükellefdirler-Devletin tamâmî-i mülkiyyesini ya'nî vatan-ı müşterek-i umûmiyyenin kabil-i tefrîk olmaması esâsını kabûl etmekle beraber mevcûdiyyet-i ırkıyyelerine âid alâim ve hukukîde muhâfaza etmeleri ve onların mahfûziyyetini taht-ı te'mîne almaları vecâibdendir. Ekseriyyeti teşkil eden unsur-ı ekalliyyet hâlinde bulunan anâsır-ı Osmâniyye'nin (s.8) kabil-i inkâr olmayan bu mesellû hukûkiyye de-müsâvât-ı ırkıyye muktezâsınca-riâyet etmelidir. Fil-hakika usûl-i meşrûtiyyetin ve hukûk-i avâm-ın mebâdî-i esâsiyyesi devletin ecza-yi mütemmemesi olan akvâmın mevcûdiyyet-i husûsiyelerinin muhâfazasını ve teşkilât-ı dâhiliyye ve umûr-i mahalliyyeye âid hukûkunun idâmesini reddetmez. Bil'akis ahâlîsi müteaddid ırklara mensûb olan devletlerde asâyiş ve

terakkiyâtın te'min-i devâmı mahzâ bu hukûka riâyet edilmekle istihsâl olunmuştur.

Mes'eleye bu nokta-i nazardan bakılınca memâlik-i Osmâniye'de mütemekkin Ermeniler'in iki sıfatı hâiz buldukları tezâhür eder ki biri milliyet-i siyâsiyye itibâriyle "Osmânlı" ve diğeri kavmiyyet itibâriyle "Ermeni" olmalarıdır. Her ikisinin vâzih bir surette izhârı ve yekdiğerini kat'en nakz etmemeleri şart olan bu sıfatların ikisinin de muhâfaza ve ibkası elzemdir. İzâhdan müstagnîdir ki komitenin muhâfaza-i alâimi vezâif-i sâirenin ifâsını mâni ve taasub-i ırkîyi dâî (s.9) olmadığı gibi, vücûd-ı devletden ayrılmak gibi gayr-i meşrû bir emele de delâlet etmez. Maksud Osmânlılık âlemini teşkîl eden büyük, küçük, bil-cümle akvâmın mevcûdiyyet ve terakkiyât-ı ırkıyeleri nokta-i nazarından hâiz oldukları hukûkdan bilâ-fark ve istisnâ te'mîn-i istifâdeleridir.

Anâsır-ı Osmâniyye arasındaki iştirâk-ı menâfi böyle âlî bir esâsa istinâd olunması ve anâsır-ı merkûmenin uhuvvet ve kardaşlığı bu derecede hürriyet-perverâne bir râbîta ile te'mîn kılınması sâyesinde her unsur kendi mevcûdiyyeti dairesinde ser-bestâne terâkkî eder ki bu da terakkiyât-ı umûmiyyeyi ve devlet ve memleketin feyz ve saâdetini te'mîn eder.

İşte şu esâslara binâ firkamız (Hukuk-i ırkıyye)nin muhâfazası-ı ve sarf-ı umûr-ı idâreyi şâmil olmak şartıyla (adem-i merkezîyet) usûlünü iltizâm eder.

(Ermeni Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdâranı) firkasını Ermeniler miyânındaki mevkiî haysiyyetiyle millî bir fırka olmaya ve Ermeni milletinin meslek ve siyâsiyyâtının tercümânı sıfatının ihrazına sa'y edecektir. Muhtelif mezheblere (s.10) mensûb olan ve yahûd aralarında mevki farkları bulunan umûm Ermeniler arasında te'yîd-i uhuvvete ve menfaatları beyninde mümkün olduğu kadar i'tilâf peydâsına çalışacaktır. Vazife-perver Ermeni zengini, çalışkan Ermeni sahib-i sa'y ve ameli, vâkıf-ı ahvâl olan Ermeni mücâhid terakkiyâtı firkamıza iltihâk etmeleriyle ırkın menâfi-i umûmiyyesi nâmına birleşmiş ya'nî maksud-ı umûmiyyeye doğru el birliğiyle yürümeyi iltizâm etmiş olacaklardır. Hayât-ı komitenin istikametini ta'yîn edeceğine binâ bir ehemmiyyet-i târihiyyeyi hâiz olan şu zamanda Ermeni milletinin aksâm-ı muhtelifesi arasında böyle bir i'tilâfın imkânına tamâmiyle inandığımız gibi Ermeniler öteden beri ahlâk-ı ırkıyeleri iktizâsınca hukuk-i avâm tarafdârı

oldukları ve kendilerinde kilise ve cemâat teşkilâtının ruhu da hukuk-i avâm'a müsâid bulunduğu cihetle böyle bir fa'âliyyeti-i müşterekeye müddet-i medîde devâm edebileceklerine de eminiz.

Mesâil-i iktisâdiyye nokta-i nazarından fırkamız erbâb-ı sa'y ve amelin, ez-cümle köylü sınıfının te'mîn-i menâfi (s.11) bu ıslah-ı ahvâline müsâid bil-cümle tensîkatın hayyiz-i fi'le isâline çalışacaktır. Maa-hazâ sermâyelerin memâlik-i Osmâniyyeye duhûli ve memleketimiz dâhilinde bir gûne fa'âliyyet-i sanâiyye ve iktisâdiyyenin terakkisi bil-nısf erbâb-ı sa'y ve amelin menâfi'î nokta-i nazarından elzemiyet-i kat'iyeyi hâiz olduğundan, bu cihetlerce müşkilât-ı İka olunmamasına da bil-hâssa sarf-ı mesâit edilecektir.

Memâlik-i Osmâniyye'nin ahvâl-i hâzıra-i iktisâdiyyesi meslek-i iştirâkiyyûna (Socialisme) âid âmâlin tatbikine müsâid bir zemîn teşkil edemez. Hâl-i hâzırda hukuk-i avâm (Démocratie) programı ahâlî-i Osmâniyye nâmına yapılması mümkün olan bu bil-cümle teşebbüsâtı ihâtaya kâfidir. Fa'âliyyetinin tarz ve şekli i'tibâriyle fırkamız her gûne mevâni ve muhâlefetden ârî ya'nî tamâmiyle serbest bulunması şartıyla irşâdatı efkâr-ı umûmiyyeyi hâzırlamağa yegâne vâsıtâ tanır. Binâen-aleyh nizâm-nâmede tasrîh kılınan vesâit ve yalnız efkâr-ı umûmiyye kuvvetiyle âmâline vâsıl olmağa çalışacaktır. Fırkamız fikir (s.12) ve kanâat ihtilâflarına ve bu ihtilâflardan ileri gelen fa'âliyyetlere karşı husûmeti ve fikr-i hürriyetle serbesti-i matbûâta sed çekecek gayr-i meşrû ve şiddet-cûyâne vesâiti kat'iyen reddeder. Hükümet meşrûtiyyete müstenid olan hayât-ı milliyede bir fırkanın kendi mesleki nâmına diğer fırkalara tahakküme kıyâm yâhûd tahrikât sâyesinde ve menâfi-i avâmı bahâne ittihâz ederek icrâ-yı istibdâda kalkışması hükümdâr-ı müstakilin istibdâdına muâdil derecede bir âfetdir. En muhâlif fikirler erbâbının yan yana fa'âliyyetine müsâid olan serbesti-i efkâr mintika-i ulviyyetinde kalmak fırkamızın as mesleğini teşkil eden mevâddan biri olacak ve fırka taassubundan ileri gelen rekâbet ve husûmetden ihtirâz edilecektir.

Bil'akis gerek Ermeni milletinin umûr-ı dâhiliyyesinde ve gerek vatan-ı Osmâniyye'nin umûr-ı umûmiyyesinde vesîle-i zuhûr ettiği ya'nî bir mes'ele-i muayyene ve tatbik olunacak vesâit-i icrâiyye hakkında akd-i i'tilâf mümkün olduğu ve ba-husûs aks-i amel tarafdârlarına ve Kanûn-i Esâsî düşmanlarına karşı (s.13) bil-ittifâk yek-vücûd olarak (ya'nî bilok hâlinde) ibrâz-ı muhâlefet lâzım geldiği takdîrde, fırkamız dâhilindeki diğer fırkalarla ve hattâ meslek-i

iştirâkiyyûnu kabûl etmiş olanlarıyla tevhd-i fa'âliyyete sâî olacaktır.

El-hâsıl fırkamız irşâdât-ı nâtıkıyye ve kalemiyyesiyle umûmun hukuk-i avâm'a müstenîd olan hükümet-i meşrûtiyyeti anlamasına ve bu mesleğe intisâbına ve Ermeniler'in usûl-i meşrûtiyyete hukuk ve vezâife-i vukufunu artırmağa ve hayât-ı umûmiyye-i siyasiyyeye alışarak hem vatan-ı Osmâniyye, hem de mensûb oldukları kavime fâideli efrâd olmalarına sarf-i mesâî edecektir.

Ermeni Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdâranı Fırkası Müessisleri.

Der-i saâdet, 31 Teşrîn-i evvel Efrecî 1908.

PROGRAM

Mevâdd-ı Esâsiyye

Ermeni Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdâranı Fırkası, milletin idâresi yedd-i milletde bulunması esâsiyle te'sîs (s.14) etmiş olduğundan, her hükümetde hâkimiyyet-i ahâliyi rûkn-i teşkilât tanır. Hürriyet ve müsâvât-ı şahsiyyeye merbûten mevcûdiyyet ve müsâvât-ı kavmiyyeyi de bir hakk olarak telâkki eder. Devlet-i Osmâniyye'nin eczâ-yı mütemmemesi olan akvâmdan her biri müteaddid Osmânîlîlar'dan mürekkeb bir unsur-ı ictimâî, hey'-et-i umumiyenin bir a'zâsı veyâ bir unsur-ı târihî olduklarından, vatan-ı Osmâniyye'nin tamâmisi ve tefrîk kabûl etmemesi esâsını kavîen muhafaza etmekle beraber, mevcûdiyyet-i milliyyelerinin umûmunca bir derece-i müsâviyede hukuka müsteniden muhâfazasını ve te'mînât-ı kavmiyye ile takviyesini hukuk-i tabîiyyeleri cümlesinden bilir. Binâen-aleyh gerek umûm Osmânîlerî birleştirerek bir kavim hâline getirmek âmâlîni, gerek ittihâd-ı Osmânîden ayrılmak temâyulâtını, gerek müddeayât-ı ırkıyyede efrâdkârlığı ve gerek diğer anâsırla imtizâcsızlığı aynı derecede şiddetle reddeder. Ermeniler'den mürekkeb bir fırka olması haysiyyetiyle "Ermenilik Osmanlılıkla beraber" ibâresi fırkamızın as meslekidir. Ermeni milletin hayât-ı husûsiyyesinde bir fırka-i milliye olarak arz-ı vücûd etdiğinden (s.15) hukuk ve vezâifine âşinâ ve hâhiş-ker-i terakkî olan bil-cümle efrâd-ı milleti mezheb ve mevki farklarına bakmaksızın etrâfına cem edecek ve Ermeniler'in hayât-ı komite ve siyâsiyye ve terakkiyât-ı fikriyye ve iktisâdiyyesine âid bil-cümle ahvâl-i fa'âliyyetine zemîn ittihâz edecektir. Mesâil-i ictimâiyyede haka-

yık-ı ahvâlden ayrılmayacak ve binâen-aleyh mûcib-i muâheze olabilecek mesleklerle hiç bir râbıta peydâ etmeyecektir. Binâen-aleyh fi'liyyât itibâriyle sermâyenin, sa'y ü amelin ve akl ü zekânın işti-râk-ı ihtiyârisi esâsını kabûl etmiştir: (Association volontaire du Capital, du Travail et du talent).

Şöyle ki, tensîkat-ı iktisâdiyye sâyesinde erbâb-ı sa'y ü amelin ıslah-ı ahvâl ve te'mîn-i menâfiî ve -hukuk-i avâm'ın âid-i esâslardan ayrılmamakla beraber-sermâyelerin de semere-dâr olmasını il-tizâm edecektir.

Makasid (s.16)

Balâda îzâh kılınan esâslara sâdık ve onları galebe ettirmeğe sâî olan (Ermeni Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdâranı Fırkası)'nın makasidini şu suretle telhîs ederiz.

Maksad-ı Siyâsî

Evvelâ Kanûn-i Esâsî'nin gayet vâsi bir sûrette ta'dîliyle hukuk-i avâm'a müsâid bir şekilde ifrâğı.

Sâniyen kazâlarla umûm vilâyatda-ve binâen-aleyh Ermeniler'den mütemekkin vilâyatda dâhi-tedrîcen tevsî-i me'zûniyyeti mutazammın ve sarf-ı umûr-i idâreyi şâmil olarak adem-i merkeziyyet décentralisation usûlünün te'sîsi devlet-i Osmâniyye'nin istiklâl-i siyâsî ve tamâmî-i mülkiyyesinin cümle-i te'mînâtından olduğundan usûl-i mezkûrenin tatbîki.

Maksad-ı Millî

Evvelâ Ermeni milletinin kanûnla müessis olan imtiyâzâtı hürriyet-i mezhebiyyeye ve ta'mîn-i terbiyeye zamân teşkil (s.17) ettiğinden imtiyâzât-ı mezkûrenin hallinden te'mîn-i masûniyyeti.

Sâniyen taraf-ı devletden musaddak Ermeni milleti nizâm-nâmesinin bi-t-ta'dîl ihtiyâcât-ı zemâneye tevfiği.

Sâlisen Ermeni ve Ermeni-Katolik ve Ermeni-Protestan cemaâtının sarf-ı mezhebe âid umûrîni idâre işlerinden ayırarak kavmin menâfi-i umûmiyyesine, ez-cümle maârife âid işlere me'mûren bir idare-i müttehida vücuda getirilmesi.

Râbian Ermeni lisân ve târih ve edebiyâtının muhâfaza ve te-

rakkisi ve ehemmiyet-i târihiyyeyi hâiz âsâr ve müessesât-ı kavmiyyenin hallinden masûniyeti.

Hatt-ı Hareket

Evvelâ Meşrûtiyyet dâiresinde isbât-ı mevcûdiyyet etmekde olan (Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdârı Ermeni Fırkası) kanûnun istilzâm ettiği şerâit dâiresinde ya'nî sûret-i meşrûada teşekkül etmiş bir cem'iyet-i siyâsiyyedir. Gizli bir ihtilâl komitesi değildir.

(s.18) Sâniyen fa'âliyyeti, ez-cümle irşâdat için isti'mâl eyleyeceği başlıca vesâit ber-vech-i âtidir: Matbûât (gazete ve neşriyyât-ı sâire); gerek Ermeniler'e ve gerek umûm-i Osmânlılar'a mahsûs ictimâlar ve nutuklar îrâdı; intihâbat ve parlamentoya âid umûr hakkında rekâbet; hissiyyât-ı umûmiyyenin müsâlemetikârane nümayişlerle izhârı ve sâire.

Sâlisen istibdâdın îadesi ve hukuk-i meşrûtiyyetin istirdâdı için veyahûd istihsâl edilmiş olan hukukî tehlikeye ma'rûz bulunduracak sûretde vuku bulacak her teşebbüse karşı firkamız var kuvvetiyle ve bil-cümle vesâitinin istimaliyle cenkleşecek ve hattâ ind-el-iktizâ fevk-al-âde vesâite de mürâcaat edecektir.

Râbian firkamız Osmânlılık âleminde ve-mensûb olduğu cemâate tahsîsle-Ermeni ahâlisinde hayâtın şerâitini ve ihtiyâcât-ı âcileyi tedkik edecek ve tatbikâtın tedricî olması kaydıyla-fa'âliyyetini bu tedkikâtının hâsıl ettiği netâyice tevfiik edecektir.

Hâmisen Osmânlılık âleminin eczâ-yi mütemmimesi olan (s.19) bil-cümle akvâmın meveddet ve kardaşlık hissini te'yîdine ve programın te'mîn ettiği şerâit dâiresinde akvâm-ı merkûmeye mensûb siyâsî firkalarla atd-i i'tilâfla tevhiid-i fa'âliyyete sâil olacaktır.

Lâyıha

Meşrûtiyyete Âid Te'minât

Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdârı Ermeni Fırkası âtîdeki asılları lâ-yetegayyer ya'nî tebdil ve ilgası kat'iyen gayr-i kabil olmak şartıyla Kanûn-i Esâsî-i Osmâniyye'nin zamân ve kefâleti

11. Hey'et-i vükelânın teklîfiyle hükümdâr, meclis-i meb'ûsânı dağıtabilirse de intihâbât-ı cedîdenin üç ay zarfında icrâ olunacağı hakkındaki irade de meclisin dağıtılmasını mutazammın olan irade ile beraber neşr olunmalıdır. Millet meclisi bir mes'ele için ancak bir def'a dağıtılabılır.

12. A'yânın mikdarı meb'ûsânın sülüsüne muâdildir. Kırk yaşını ikmâl etmiş olmaları lâzım gelen a'yân dokuz sene müddet me'mûriyyetle ve iki dereceli intihâb usûliyle vilâyat-ı mecâlis-i umûmiyyesi tarafından intihâb olunurlar ve bunların sülüsü üç senede bir kere tecdîd olunur. İlk iki def'a için yerlerine yenileri intihâb edecek a'yân kur'a keşîdesiyle tefrîk kılınır.

13. Her vilâyetde mütemekkin akvâmın her birinden kaç meb'ûs ve a'yân intihâb olunacağı, her birinin mikdarına nisbetle intihâbatdan evvel kararlaştırılır.

(s.24) Umûr-i Adliyye

1. Umûr-i adliyye müdâhale-i hükümetden masûndur.

2. Teşkilât-ı adliyyece başlıca hükkâm-ı cedîdenin şehâdetnâmeli mütehasıslardan nasbı ve şehâdetnâmeli hükkâmın kanûnun dâiresinde lâ-ya'zl olmaları ve sulh mahkemeleriyle umûr-i âdiyyenin rü'yetine ve mevâd-ı müsta'cileye âid muhâkem-i ihdâî ve cinâyât-i âdiyye ile siyâsî cerâim ve matbûât-ı cerâimi için udûl (jury) usûlünün kabûlu ve muhtâcîn eshâb-ı müsâlaha cihet-i adliyyeden muâvenet olunması (assistance judiciaire) ve cânib-i hükümetden nezd-i muhâkemedede elsine-i mahalliyyeye âşinâ tercümânlar bulundurulması ve i'lânât-ı adliyyenin elsine-i mahalliyye ile dahî icrâ kılınması esâslarına mübtenî olacaktır.

3. Kavânîn-i mevcûda hukuk-i medeniyyeden mahrûmiyyetin ve işkencenin ve müsâdere-i emvâlin ve tebaa-i Osmâniyye'nin me-mâlik-i ecnebiyyeye nefy olunabilmesinin ilgasını ve tese'ül ile ser-seriliğin men'ini ve vasiyyete, mîrâsa ve evkafa âid umûrun kanûna rabtını ve ancak kanûnî esbâbla tevfiik câiz (s.25) olup, müddeî-i umûmîliğin karâr-nâmesi olmaksızın hiç kimsenin yirmi dört saat-den fazla hapsedilememesini ve mahbûsiyyetin ayrı ayrı odalara ikâmesi (système cellulaire) usûlünün kabûlüyle beraber habs-hânelerde mevkufiyyetin çalıştırılması şerâitinin ıslahını ve tesâ-

muh neticesi olarak yâhûd âmmeden gerek doğrudan doğruya ve gerek dolayısıyla, ferd-i vâhid ve şahs-ı ma'nevî, veyâ hükümet tarafından bir zarara sebebiyet verildiği hâlde tazmînât i'tâsı usûlünün kabûlünü mutazammın olarak ıslahât-ı adliyye icrâsı.

Maârif-i Umûmiyye

1. Emr-i tadrîs serbestdir. Her Osmânlı kendi parasıyla mekteb-i küşâd edebilir.

2. Tahsîlin birinci derecesi meccânen verilir ve umûm Osmânlılar için mecbûrîdir.

3. Anâsır-ı Osmâniyye'den her biri mekâtib-i ibtidâiyyesini ve bunların hissesine düşen tahsîsâtı devletin bûdcesinden alarak kendisi idâre etmekte selâhiyyetdârdır.

(s.26) 4. Lisân-ı resmî-i devlet olan Türkçe'nin cemâât-ı muhtelif mekâtib-i ibtidâiyyesinde dahî tahsîli sıbyân sınıflarını müstesnâ olarak mecbûridir.

5. Cemâât-ı muhtelifenin mekâtibi bulunmayan mahallerde cemâât-ı merkume etfâlına Türkçe'den başka başlıca elsine-i mahalliye dahî tadrîs edilecektir.

6. Gerek cemâât-ı muhtelifeye ve gerek devlete âid mekâtib-i ibtidâiyye ve rüştiyenin programları tevhid edilecek ve cümlesi hükümetin taht-ı teftişinde bulundurulacaktır.

7. Cemâât-ı muhtelifenin lisân ve mezheb ve târih-i millî ve edebiyat-ı husûsiyyelerinin serbestâne tadrîsi ve te'mîn-i terakkîsi taraf-ı hükümetden tanzîm kılınan program hâricinde kalır.

8. Âli mertebede tadrîs ve ihtisâsa âid tadrîsât taraf-ı devletden der-uhde kılınmıştır. Devletin bu mesellû müessesâtı bilâ-istisnâ umûm Osmânlılar'a küşâdedir.

Ahz-i Asker

1. Umûm Osmânlılar hizmet-i askeriyeye tâbidir.

(s.27) 2. Müddet-i muvazzafiyet iki senedir.

3. Sulh zamanında asker tercihen mensûb oldukları mahallin yakınlarında iskân edilir.

4. Askerin tarz-ı hayât-ı ıslah olunacaktır.

Teşkilât-ı Vilâyât

1. Kazâlarda her kavme mensûb anâsırın birlikde bulunmaları esâsına müsteniden taksimât-ı vilâyât idare-i mülkiyye ve ahvâl-i iktisâdiyyenin ve maârifin ve umûr-i intihâbiyyenin gösterdiği lüzûma göre ıslah olunacaktır.

2. Vilâyâtın me'zûniyyeti sarf-ı umûr-i idâreyi şâmil adem-i merkeziyyet derecesinde tevsi' kılınacaktır. Vilâyetden nâhiyeye varıncaya kadar mülkün her bir kısmı kendi umûrunu bin-nefs kendisi idâre eder.

3. Vilâyât mecâlis-i umûmiyyesiyle mecâlis-i sâire-i mahalliye cânib-i ahâlîden intihâb olunur ve mecâlis-i mezkûrenin ictimâları alenî olub a'zâsına mikdârı fâhiş olmamak şartıyla maâş verilir.

4. Her vilâyetin hâsılatının bir mikdâr-ı muayyeni (s.28) vilâyet meclisinin tasdîk ve i'lân edeceği bûdce mûcibince sarf-ı ihtiyâcât-ı mahalliyyeye sarf olunacaktır.

5. İ'lânât-ı resmiyyede lisân resmî-i devletle berâber başlıca el-sine-i mahalliye dahî isti'mâl olunur.

6. Jandarmalar ve tahsîldârlar her birinin mikdâr-ı nüfûsuna mütenâsiben anâsır muhtelif-i mahalliyyeden intihâb edilir.

Islahât-ı İktisâdiyye

1. Rüsûm ve teklîfât-ı devlet fakat millet meclisi tarafından te'sîs veyahûd ta'dîl olunabilir.

2. Usûl-i rüsûmiyye esâsından ıslah olunacak ve temettuu veya irâdî az olanları himâyeten pey-der-pey teklîf-i müterakkî (impôt progressif) usûlü idhâl kılınacaktır.

3. A'şâr on sene tahmîs usûliyle tahsîl edilip ondan sonra kadastro usûlüne tâbi' olacaktır.

4. İltizâm usûlü külliyyen lağv edilecektir.

5. Devr-i sâbıkda zulm görerek dûçâr-ı sefâlet edilmiş olan mahalde mütedâhil rüsûmun afvı.

(s.29) 6. Köylülerin ve alel-umûm erbâb-ı sa'y ve amelini ıslah-ı ahvâli ve şerâit-i sa'y amel hakkında bunların himâyesini mutazammın kavânin ihdâsı.

7. Ahâlinin ehven-i şerâit ve fâizle para bulabilmesi.

8. Zirâin ehven-i şerâitle ta'yişlerine kâfi mahsûl verebilecek vüs'atda toprak edinebilmeleri imkânının istihzârı.

9. Umûm köylülere, be-tahsîs devr-i sâbık yüzünden mahv olanlarına ârâzi-i emîrriyeden mikdâr-ı kâfisinin ifrâz ve tahsîsi.

10. Devr-i sâbıkda hicrete mecbûr olan köylülerin ve erbâb-ı sa'y ve amelini masârif-i muktezâyası sarf-ı devletden sarf olunarak yerlerine iâdesi.

11. Vilâyâta muhâcirîn-i cedîde tavnîanı mecâlis-i mahalliyyenin re'yine menûtdur.

12. Devr-i sâbıkda zapt veyâ müsâdere kılındığı iddiâ olunan arâzi hakkında mahallince komisyonlar teşkîliyle tahkikât icrâ olunacak ve fil-hakika o yolda muâmeleye dûçâr (s.30) edilmiş olanları sâhib-i aslîlerine iâde kılınacaktır.

13. Gerek taraf-ı devletden ve gerek kazâlar cânibinden ahâlînin angarya usûliyle çalışdırılmasının külliyyen lağvı.

14. Umûr-i mahalliyyeye âid anonim şirketleri ve vilâyâtda Zirâat Bankaları teşekkül etmesi menâfi'-i umûmiyyeyi müstelzim bulunduğundan bu bâbda teshîlât-ı muktezâyanın irâesi.

15. İnhisâr usûlünün lağvı ve evvelce verilmiş olan inhisârların tadrîcen taraf-ı devlete alınması.

Medeniyyete Hâdim-i Vesâit-i Fevk-al-âde

Asâyîş-i dâhiliyi ve birbirinin komşusu olan akvâmın ihevâtını te'yîden medeniyyetin âmir-âne bir sûretde lüzûm gösterdiği tedâbir-i âtfiyenin bilâ-ifâte-i zamân tatbîki gerekdir.

1. Aşîret usûlünün lağv ve aşîret bey ve ağalarının kanûna serfûrûyye mecbûr edilmesi.

2. Hayme-nişîn, gayr-i meskûn aşâirin vücûdu kanûna mugayir ve tehlikeyi müstelzim olduğundan bu usûlün lâğvı ve aşîretlerin iskâna, maîşetlerini vesâit-i (s.31) meşrûa ile tedârîke icbâr kılınması.

3. Hamidiyye Süvâri Alayları'nın dağıtılması.

4. Beylerin ve ağaların Tanzîmât-ı Hayriyye ile lâğv edilmiş iken elân tahsîl etdikleri rüsûm ve keyfe ma yeşâ' olarak aldıkları vergilerin ve âidâtın lâğvı.

5. Seyyâr kabâilin ve alel-ıtlak gasb ve garetle yaşayan anâsırın silâhları toplanması ve bu husûs müyesser oluncaya kadar komşuları olan ahâlî-i meskûnenin-îcâb eden her türlü fedâkarlık ihtiyâr olunarak-himâye edilmesi ve kendilerini müdâfaa edebilmeleri için bunların da müsellâh bulunmasına müsâade olunması.

6. O mesellû kabâil ve anâsırın kanûna itâata ve vezâif-i medeniyye ve siyâsiyyelerini îfâya muktedir olmalarına kadar fevk-al-âde kavânin ve vesâitle idâre edilmeleri.

Fırkanın Teşkilâtı

1. Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdârı Ermeni Fırkası'na mezheb ve mevki' farkına bakmaksızın her Ermeni (s.32) a'zâ olabilir.

2. A'zâ olan zevât fırkanın programına sâdık kalacaklarını ve maksadının hayyiz-i fi'le isâlına mâddeten ve ma'nen muâvenet edeceklerini taahhüden bir defter-i mahsûsa vaz'-ı imzâ ederler.

3. (Meşrûtiyyet ve Hukuk-i Avâm Tarafdârı Ermeni Fırkası)'nın merkezi Der-i saâdet'dedir.

4. Fırkanın gerek vatan dâhilinde ve gerek hâricinde encümenleri olacaktır.

5. Der-i saâdet'deki merkez encümeni irşâdât-ı umûmiyye ile iştigal eder ve efkâr ve vesâyâsını diğer yerlerde te'sîs eden encümenlere ihsâsa çalışır. Her bir mahaldeki encümen-i husûsî kendi hey'et-i mahsûsası vasıtasıyla icrâât-ı vâkıası ve ahvâl-i mahalliyye hakkında evkat-ı muayyene merkez encümenine ma'lûmât verir.

6. Mahallî encümenleri kendi dâirelerinde muhtardırlar. Bunlar vesâit-i mahalliyye ile idâre olunurlar.

(s.33) 7. Her mahallî encümeni nizâm-nâme-i dâhiliyyesini bin-nefs kendisi izhâr ve merkez encümenine de teblîğ eder.

8. Meclis-i umûmî mahallî encümenlerinin murahhaslarından mürekkeb olarak iki senede bir kerrede ictima' eder. Fevk-al-âde sûretde merkez encümeni yahûd mahallî encümeni tarafından talep vukuuyla da toplanabilir.

9. Meclis-i umûmî fırkaca vaz'-ı nizâmât ve taleb-i hesâb selâhiyyetlerini hâizdir.

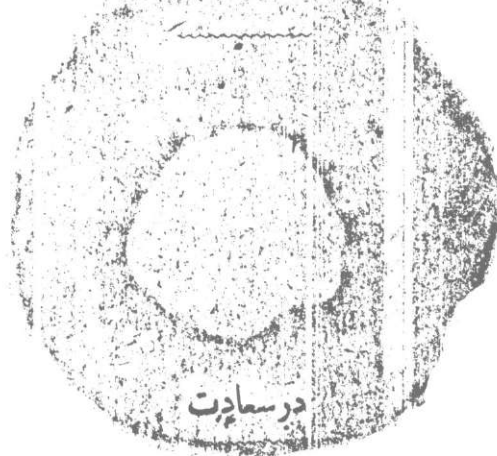
Fırkanın her iki sene müddet zarfında ta'kîb edeceđi hatt-ı hareket meclis-i umûmî tarafından ta'yîn olunur.

Lâyıhanın Ta'dîli

İşbu lâyıhanın mevâdd-ı esâsiyyesi lâ-yetegayyedir. Mevâdd-ı sâiresi meclis-i umûmî tarafından ta'dîl olunabilir.

(مشروطیت و حقوق عوام طرفداری
ارمنی فرقه‌سی) نك

بیاننامه و پروگرامیدر

مشروطیت و حقوق عوام طرفداری ارمنی فرقه‌سی

مبعوث محترم

شمدی احکامی مرعی الاجرا اولان قانون اساسینک تعدیلی امت عثمانیه چه
حیات ملیه بی شامل مسائل مهمه جمله سندن اولوب، اخیراً هیئت وکلا طرفندن
مجلس مبعوثانه وقوع بولان تبلیغ اوزرینه بونک موقع مذکره یه وضعی تقرر
ایلدکنندن، تعدیلات مقتضیه حقه فرقه منک مطالعانی حاوی اولان
بیاننامه و پروگرامنی - حقوق عوامک لزوم تأییدی بیاننه تردیفاً - حضور
عالیرینه تقدیم و عرض احترامات ایچون بو وسیله دن استفاده ایدرز .

مشروطیت و حقوق عوام طرفداری

ارمنی فرقه‌سی

مشروطیت و حقوق عوام طرفداری
ارمنی فرقه‌سی
بیاننامه

ممالک عثمانیه‌ده استبدادک مجوی وقانون اساسینک
ایقاي مرعیت احکامی ایله برابر دولته واونک اجزای
متممه‌سی اولان اقوام مختلفه‌یه بر دور جدید سعادت
وترقی باشلامشدر. شکل اداره‌جه بوتبدلک حصولندن
اول وحق تبدل مبحوثک تسریع استحصانه خدمت
ایچون هر قومدن خفی جمعیتلرک واختلال قومیتلرینک
وجودینه سبب معقول موجود اولوب فی الحقیقه هر قومک
بو یولده جمعیتلری وقومیتلری رار ایدی.

حال بوکه ایوم بر درجه معینه‌ده حقوق مدنیه
الله ایدیش ودولت واهالینک منافعه‌سه متعلق مواد
حقنده هرکس افکارینک بیانسه وبشقه‌لریله مباحثه‌یه
مختار بولمیش اولدیغندن اختلال جمعیتلرینک وجودینه

- ۲ -

و فعالیتنه ارتق سبب قانامشدر . بوندن بوله تشکیل جائز و قائده لی اولان هیئتله پروغرام و فعالیتلری غیر خفی اولوق شرطیه قانون دائره سنده وجوده کتیریلن سیاسی جمعیتلر دیرکه بونلر کندی مساکیرینه و تعقیب ایدلکری آماه کوره انکار عمومیته تشکیل و تئوره و اوصولله حکومت اوزرینه اجرای تأییم چالیشیر ، چونکه اصول مشروطیتی و حقوق عوامی تصدیق ایش اولان عاقلده حکومت اداریسی و مسلکی انکار عمومیته علام و تالانسه کوره تعین ایدر .

بز عملاکته تشکیلات منتظمه فی حائز سیاسی فرقله موجود اولماق و بو فرقله بر فعالیت نهادیه ایله نیات موجودیت ایتزسه ، اوراده ترقیات اجتماعیه مک ماده حیاتیسی و غایت مهم مراقبه طبیعیسی اولان افکار عمومیته مک وجودی اولماق و بناعلیه عمومک مطالی قناعت جدیده نرهمی اولوق و صورت آراهده اظهار اولنماق .

اهالی تشکیلاتدن محروم و حقوق و منافصنک

- ۳ -

جاهلی اولنجه ولو مطالی بک مشروع اولسه بیله ، محکم اداره طرفداری مامورینک یا خود یگانه سرمایه لری مغطله دن عبارت اولان بولتیقه چیلرک اغتلاسه قایبار و نهایت بالجه امیدلر نه دانش اولدینقی . ناسفاره کرفار اولوق اکلار .

بالکر تشکیلات منتظمه مالک جمعیتلر بر قوه جدیدی حائز اولدولردن ، فکر و امالرینگ غلبه سی ، سرد ایدلکری مدعیانک چیز فله ایصالی بحق امید ایدیه سیلر . اشته بو حکمته مینی ، قانون اساسینک اعلان مرعیتدنبری عاقل عیایه دم بالجه مال مختافه قانون دائره سنده سیاسی فرقله تشکیل ایتکه باشلامشله بونلر بی دردی بروغرا ملری اعلان و اهالینک تقدیرینه عرض ایدیورلر . قانون اساسینک اعلانی و اصول مشروطینک تاسیسی اوزرینه ارمنیلر میناسده او آنه قدر موجود اولان اختلال جمعیتلرینگ اصول جدیده اداره مک خللدن مصوبیتنه و جدا موقع تطبیقه وضعی تأمینیه صرف مساعی ایتک اوزره قانون دائره سنده منسکل سیاسی

- 4 -

فرقه‌لر حاله افراغی طبیی بولمیش اولدیلندن، سیاستده مدعیات مندرطیه‌نی و مسائل اجتماعیه مؤاخذانه زمین اوله بیان آمال افراطکارانه‌نی رد ایتک شرطیه بر فرقه‌سیاسیه تشکیلنه لزوم حسن اولنقده ایدی که قانوندن قطعاً ایرتمقیزین مسالک عتایه‌ده ارنبارک حال حقیقیسی و اهالیك او حناك مقتضیاتنه آکه اولان قسمتك آمال خالصه‌سی وزمانك ایجاباتی دائره سنده بر فعالیت مفیده اراز ایلسون . محققدرکارمقی ملتک مذهبیه مستند جماعت فرقرینه وموقع اجتماعی تخالفاتنه باقمقیزین ، افکار منوره و آمال ترقیه‌ورانه ازیابندن اولان افراغی بر فعالیت مشترکه ابرازی لغنه بر لشدبرمکه یاکنز بویه بر فرقه موفق اولد بیلر .

اشته بوقناعت و مقصده زبرده اسماری محرز اولوب ، دور جدید دن اول فعالیت اختلافیه ابراز ایلمش بولنان ارمنی جمعایی بر فرقه جدید تشکیلنه تکیث ایشلر کرک قومیه وفرقه‌لر منسوب ، کرک ، لوتلر خارچنده بزخیلی هیئات ذواتله غابراتاجرا .

- 5 -

ایلدکاری کی وطنده و خارچده متککن مجاهدین ترقیاتک وارباب اقتدارک مطالعات ووصالیته دخی مراجعت ایلدیرک آیلرجه مذاکره ومباحثندن صکره وارمنی مشروطیت و حقوق عوام طرفدارانی فرقه سی ، آمیسه تشکیل ایدن مذکور فرقه‌ک ایشو برزو غرابنی وجوده کتبرمشلدر که مندرجاتی قبول و تصبیقنه صرف مساعیبنی تعهد ایلین برخیلی ذوات شمیدین بر جمعیت جدیدیه التحاق ایش بولسوزلر . ازجمله (وراغازمیال هنجاقیان) جمعیت اختلافیه سی ، که واسطه نشریاتی و آوق ، نام غزیه ایدی - ومقدما (آرمناغان) و (یونسناغان) جمعیتلرینک بر لشمسیه وجوده کن (قاناباراقسغان) جمعیتی موجودیت خصوصیلرینی ترک و صورت قطعیه‌ده ارمنی مشروطیت و حقوق عوام طرفدارانی ، فرقه‌سنه التحاق ایلمشلدر .

مسالک اتحاد ایلدیرمکن اساسلرک تمیز و تقدیر احواله مقدر بالجله و طبقه شناس ارمینسارک مظهر تصویب اولسیه اظهار ایده جکلاری توجه وفرقه‌منزه التحاقلری

- ۷ -

دولت عنایه‌ده ده حکومت تشکیلانک استنادکاهی

اولیدر .

دولت عنایه منشاء ، مذهب ، لسان ، تاریخ ،
اداب و اخلاق نقطه نظر لردن ازلر بده فرقلر جاری
عنصاصردن مرکب اولدینی جهته ، جنس و قوم
فرقلرینک احتیایه بو عناصیری برلیدیرمک یعنی بر
عنصر حاله کتیرمک اساسه مستند بر بولبیقه مظهر
موقیبت اوله‌مه‌چندن قطع نظر ، بویه بر بولبیقه
دولتک منافعی نقطه نظر لردن ده مضردر .

هر بری متعدد عنایلردن مرکب بر هیئت
خصوصیه اجتماعی تشکیل این اقوم مختلفه عنایه -
که دولته قارشى مساوی درجه‌ده حقوقی حائز
بوسماوی درجه‌ده وظائفه مکلف‌درلر - دولتک
تمامی مالکیستی یعنی وطن مشترک عمومینک قابل
تفریق اولماسی اساسی قبول اینکله برابر موجودیت
عریقه‌لرینه ناند علام و حقوقی ده محافظه اینلری و
اولرک محفولیتی تحت تأمین‌الملری واجب‌دندو . اکثر-
تی تشکیل این عنصر اقلیت حائزده بولان عناصیر عنایه -

- ۶ -

سایه‌سینده ارمنی ملتجه عمومی بر پروضام حکمتی
الاحتیانه‌امینر .

عقل و منطقه تأمیه موافق و ملکتنک منافع عمومی-
نقطه نظر لردن . فیصد اولان اشبو مطالب و آمالک
فرقه‌لرله دیکر عناصیر عناییه منسوب سیاسی فرقه‌لر
ارزیننده وجودی ازسرنو اوزواولان و ملکتنک منافع
اساسیه وسعادت عمومینک بالنسبه از بر مدته‌تأمینی
نقطه نظر لردن الزم بولسان و رابط و فائک استحصان
و تأییدینه خدمت ایدیه‌چکی خصوصیه‌ده‌امینتمز برکالدر .
فرقه‌لرله پرووده ایندیکی افکار و آمال و مبادی ،
اساسیه‌سی بزوغرامنده ایضاح ایدیش اونصاه برابر ،
بو بایده بعض مرتبه تفصیلات اعطاسی فائده‌لردن غیر خالی
عدایلوورز .

یکر منجی عصر میلادینک افکار منوره-فر رهبر
انخدا ایدرک تشکیل ایلش اولان فرقه‌لر و حاکمیت
اهالی ، فی مسالکینک رکنی عد اینشدر . حکومت
اهالی دیکدر ، کلام مختصری - که حقوق عوامه رعایت
ایدن باجمله مالکله تشکیلات حکومتک دستور ساسیاید-

- ۸ -

تلك قابل انكار اولمان بوشلوق حوقوقه ده - مساوات عرقيه مقفاساسجه - رعایت ایللیدر . فی الحقیقه اصول مشروطیتک و حقوق عوامک مبادی اساسیه سی دولتک اجزای شمه سی اولان اقوامک موجود دیت خصوصیه لرینک محافظه سی و تشکیلات داخلیه و امور خلیه یه عائد حقوقک ادا سی رد ایتر . بالکس اهالیسی متعدد عرقه منهسوب اولان دولتک ده اسایش و ترقیاتک تأمین دوامی محضاً بو حوقوقه رعایت ایدنکله استحصالی اولنشدیر .

مستایه بو نقطه نظر دن باقیلنجه عمالک غایبه ده متمکن ارمینلرک ایکی صنفی حائز بولدقلری نظار ایدرکه بری ملیت سیاسی اعتباریه و عتالی و دیگرى قومیت اعتباریه وارینی اوللیدر . هر ایکسینک واضح بر صورتده اظهاری و یکدیگرى قطعاً قفس ایتماسلری شرط اولان بو صنفلرک ایکسینکده محافظه و اقلیتی الزمدر .

ایضاحدن مستغنی درکه قومیتک محافظه علائقی وظائف ساره تک اقلیتی مانع و تعصب عرقی بی داعی

- ۹ -

اولدینی کی . وجود دولتدن آریلق کی غیر مشروع بر امله ده دلالت ایتر . مقصد غنائلیق عالی تشکیل ایدن بیروک ، کوجک بالجه اقوامک موجودیت ترقیات عرقیه لرى نقطه نظر دن حائز اولدقلری حوقوقدن بلا فرق واستتا تأمین استفاد لریدر .

غناصر غنایه ارسینده کی اشتراک منافع بویه عالی بر اساسه استناد اولنشی و عناصر مرقوم تک اخوت و قرداشلیق بو درجه ده حریزورانه بر رابطه ایله تأمین قانسی سایه سنده هر عنصر کندی موجودیتی دائره سنده سرستانه ترقی ایدرکه بو ده ترقیات عمومی و دولت و ملکیتک فیض و سعادتى تأمین ایلر . اشته شو اساسله بئنه فرقه من (حقوق عرقیه) .

تک محافظه سی و صرف امور اداریه شامل اولتی شر طیه (عدم مرکزیت) اصولی الزام ایدر .

(ارمنی مشروطیت و حقوق عوام طرفداران) فرقه سی ارمینلر میانده کی موتمنی حیثیتیه ملی بر فرقه اوله یه وارمنی ملتنک مسالک و سیاسیانک ترجمانی صفتک احرازینه سی ایدر جکدر . مختلف مذهبه

- ۱۰ -

منسوب اولان و یا خود اره لرده موقع فرقوری بولنان عموم ارمینلر اره سنده تأیید اخونه و مقضتلری بینهده مکن اولدینی قدر ائتلاف بییانه چایله جقدر. وظیفه پرور ارمینی زنگینی، چالیشان ارمینی صاحب سئی و عملی، واقف احوال اولان ارمینی مجاهد ترقیاتی فرقه. مزه الحاق اتملریله عرقك منافع عمومییه سئی نامه برلشمش یعنی مقصد عمومی به طوغری ال برلکله پرورمه. بی التزام ایتش اوله جقدر در. حیات قومیه تک استقامتی تعیین ایده چکنه بناه بر اهمیت تاریخیه بی حائر اولان شو زمانده ارمینی مانند اقسام مختلفه سئی اره سنده بویه بر ائتلافك امکانه نامیه ایندینمز کبی ارمینلر اوله دنیوی اخلاق عرقیلری اقتضاسیجه حقوق عوام طرفداری اولدقلری و کتدیبلر نه کلیسا و جماعت تشکیل. شئک روحی ده حقوق عوامه مساعد بولدی بی جهته بویه بر فعالیت مشترک به مدت مدیده دوام ایده بیه. جکلر بنده امیر.

مسائل اقتصادی نقطه نظر ندن فرقه من ارباب سئی و عمالك، از جمه کوبل صنفك تأمین منافع

- ۱۱ -

و اصلاح احواله مساعد بالجه تسیقاتك حیز فعه ایصاله چایله جقدر. مع هذا سرمایه لرك ممالك عثمانیه به دخولی و مملکتمز داخلنده هر کونا فعالیت صنایع و اقتصادی تک ترقیمی بالنفس ارباب سئی و عمالك منافی نقطه نظر ندن الزمیت قضیه بی حائر اولدیندن، بو جهترجه مشکلات ایتاق اولنامسنه ده بالخاصه صرف مساعی ایده جکدر.

ممالك عثمانیه تک احوال حاضره اقتصادی سئی مسالك اشتراکیونه (Socialisme) عائد آمالك تطبیقه مساعد بر زمین تشکیل ایده من. حال حاضرده حقوق عوام (Démocratie) بروضرمی اهالی عثمانیه نامه بایلمسئ مکن اولان بالجه تشبثاتی احاطه به کافیدر .

فعالیتك طریز و شکلی اعتباریه فرقه من هر کونا مواضع و مخالفتدن عاری یعنی تمامیه سربست بولمسی شرطیه ارشاداتی افکار عمومییه حاضریله یگانه واسطه طابیر. بناء علیه نظامنامه ده تصریح قنانون و سائنط و یالکینز افکار عمومییه قوتیه آمانه اصل اولغه چایله جقدر. فرقه من فکر

- ۱۲ -

وقعات اختلاف لرینه و بو اختلافلرین ایلری کلن فعالیتلره قارشى خصوصى و فکر حریتله سربستی مطبوعاتا سد چکه چک غیر مشروع وشدیجوریا و ساطلی قطعاً رد ایدر. حکمت مشروطیته مستند اولان حیات ملیهده بر فرقهک کندی مساکى نانه دیگر فرقه لره حکمه قایم یا خود تحریکات سایه سنده و منافع عوامی همانه اتخاذ ایدرک اجرای استبداده قائلشمی حکمدار مستطاک استبدادینه معادل درجه ده بر آقشدو . الك مخالف فکر لر اربانک یاز یانه فعالیتله مساعد اولان سربستی، افکار منطقه علویتده قانی فرقه مزک اس مساکى تشکیل ایدن مواددن برى اوله جق و فرقه تعصبندن ایلری کلن رقابت و خصوصتدن احتراز ایدیه چکدر .

بالکس کرک ارمنی ملتک امور ناخلیه سنده و کرک وطن عثمانیک امور عمومیه سنده و سیه ظهور ایدیکى یعنی م مسئله معینه و تطبیق اوله جق و ساطط اجرائیه حقیقده عقد ائتلاف ممکن اولدینى و با خصوص عکس عمل طرفدار لرینه و قانون اساسی دسه نلرینه قارشى

- ۱۳ -

بالاتفاق یکرچود اوله رق (یعنی بلوق حالده) ابراز مخالفت لازم کلدیکى تقدیرده. فرقه من داخنده کی دیگر فرقه لره و حتی مساک اشتراکیونی قبول ایتش اولانلریله توحید فعالیتله ساعی اوله چقدر .
الحاصل فرقه من ارشادات نطقه و قلمیه سیله عمومک حقوق عوامه مستند اولان حکمت مشروطیتی کللامسنه و بو مساکه تناسبه و ارمینلرک اصول مشروطیته عائد حقوق و وظائفه و قوفقی اریتمعه و حیات عمومیه سیاسیه الیه ورق هم وطن عثمانی .
یه هم ده منسوب اوله قلمری قومه فائده ملی اقر ادا لرینه صرف مساعی ایلیه چکدر .

ارمنی مشروطیت و حقوق عوام طرفدارانی فرقه سی مؤسلى در سادات ۳۱ تشرین اول افرنجی ۱۹۰۸

پروگرام

مواد اساسیه

ارمنی مشروطیت و حقوق عوام طرفدارانی فرقه سی ملتک اداره سی ید ملتهه بولینشی اساسیه تأسیس

حقوق و وظائفه آشنا و خواهشگر ترقی اولان باجمله افراد ملتی مذهب و موقع فرقلینه باقمسزین اطرافه جمع ایده جک و ارمنیلرک حیات قومیه و سیاسیه و ترقیات فکریه و اقتصادیه سنه عائد باجمله احوالی فعالیتنه زمین اتخاذ ایلیه جکدر . مسائل اجتماعیه ده حقایق احوالدن ایرلیه جق و بناء علیه موجب مؤاخذه اوله بیسه جک مسلکله هیچ بر رابطه پیدا اتمیه جکدر . بناء علیه فعالیت اعتباریه سرمایه نك . سی و عملک و عقل و ذکاتک اشتراک اختیاریسی اساسی قبول ایلمشدر : (Association volontaire du Capital, du Travail et du talent).

شویله که تنسیقات اقتصادی سایه سنده آراب سی و عملک اصلاح احوال و تأمین منافعی و -- حقوق عوامه عائد اساسلردن آبرماه قله برابر -- سرمایه لرك ده نمره دار اولسی التزام ایلیه جکدر .

- ۱۴ -

ایتمش اولدیغندن، هر حکومتده حاکمیت اهالی بی رکن تشکیلات طائیر. حریت و مساوات شخصییه مربوطاً موجودیت و مساوات قومیه بی ده بر حق اوله رق تاقی ایدر. دولت عثمانیه نك اجزای متممسی اولان قومدن هر بری متعدد عثمانیلردن مرکب بر عنصر اجتماعی، هیئت عمومیه نك بر اعضایی ویا بر عنصر تاریخی اولدقلرندن، وطن عثمانیه نك تمامیه سی و تفریق قبول ایتماسی اساسی قویاً محافظه ایلمکه برابر، موجودیت ملیه لرینک عمومینجه بر درجه مساویه ده حقوقه مستنداً محافظه سی و تأمینات قویه ایله تقویه سی حقوق طبیعی لری جمله سندن بیلیر. بناء علیه کرک عموم عثمانیلری برلشدیره رک بر قوم حاله کتیر مک آمالی، کرک اتحاد عثمانیدن آیرلق تمایلاتی، کرک مدعیات صریقه ده افراد کارلنی و کرک دیگر عناصر له امتزاج سز. لنی عین درجه ده شدتله رد ایلر. ارمنیلردن مرکب بر فرقه اولسی حیثیتیه «ارمنیلک» عثمانیلقله برابر، عبا ره بی فرقه مزک اس مسلک کیدر. ارمنی ملتک حیات خصوصاً صیه سنده بر فرقه ملیه اوله رق عرض وجود ایتمک کندن.

- ۱۶ -
مقاصد

بالاده ايضاح قنن اساسلره صادق و اولري
غلبه ايتديرمك ساي اولان (ارمني مشرطيت و
حقوق عوام طرفداراني فرقهسي) نك مقاصديني شو
صورتله تلخيص ايدرز .

مقصد سياسي

اولا قانون اساسينك ثابت واسع بر صورتده
تعديليله حقوق عوامه مساعد^{۳۳} بر شكله افراغي .
ثانياً قضاالره عموم ولاياده - و بناء عليه
ارميلياردن متمكن ولاياده دخي - تدريجياً توسيع مآذو-
يني متضمن و صرف امور اداريني شامل اولهراق
عدم كريت decentralisation اصول نك تأسيسى
دولت غنايه نك استقلال سياسي و ثنائى مكينسك جمله
تاميناتندن اولدينندن اصول مذكور نك تطبيقي .

مقصد ملي

اولا ارمني ملت نك قانونه مؤسس اولان امتياز
نى حريت مذهبيه و تعميم تربيه - ضمان تشكيل

- ۱۷ -

ابتد كيندن امتيازات مذكوره نك خالدين تا عين
مصونيني .

ثانياً طرف دولتدن مصدق ارمني ملتي نظامنامه-
سك بالتعديل احتياجات زمانه يه توفيقى .

ثالثاً ارمني - قانونيك و ارمني - پروتستان
جامعات نك صرف مذهب فائد اهوريني اداره ايشلرندن .

آيره روق قومك منافع عموميه سنه ، ازجه ، عارفه عائد
ايشلره مأموراً بر اداره متحده وجوده كبر لسى .

رابعاً ارمني لسان و تاريخ واديات سبك محافظه
و ترقيسى و اهميت تاريخيه يي حائر آثار و مؤسسات قوميه-

نك خالدين مصونيني .

خط حرك

اولا مشروطيت دائره سنده اتيات موجوديت
ايتكمكه اولان (مشروطيت و حقوق عوام طرفدارى
ارمني فرقهسي) قانونك استلزام ايلديكى شرائط
دائره سنده يعني صورت مشروعه ده تشكيل ايتش
بر جمعيت سياسييه در . كيزلى بر اختلاف قوميه سي
دكلدر ،

- ۱۸ -

ثانیاً فعالیتی ، ازجمله ارشادات ایچون استعمال ایله .
 چکی باشلیجه وسائل بر وجه آیدر . مطبوعات (غزیه
 و نشریات ساتره) ؛ کراؤمینیروه کراؤعموم غنائلیله
 مخصوص اجتماعر و نظائر ایرادی ؛ انتخابات و پارلمنتو به
 عائد امور حقیقه رقابت ؛ حسین عمومیه مک مسائیک .
 رانه غایشلرله اظهاری وساتره .

ثالثاً استبداد اگاهده سی و حقوق مشر و طینک استزدادی
 ایچون و یا خود استحصالی ایدلش اولان حقوقی تهاکیه
 معروض بولدیره وجق صورتده وقوع بوله حق هر تشبه
 قارشى فرقه من وار قوتیه وبالجمله وسائطک استعمالیله
 جنسکله چک و حتی عند الاقتضا فوق العاده وسائله
 ده مراجعت ایده چکدر .

رابعاً فرقه من غنائلیق عالمده و - منسوب
 اولدینی جماعته تخصیصه - ارمنی اهالیسنده حیاتک
 شرائطی واحتیاجات عاجه نی تدقیق ایده چک و -
 تطبیقاً تک تدیریجی اولسی قیدیه - فعالیتی بر تدقیقاً تک
 حاصل ابتدکی نیاچه توفیق ایله چکدر .

خامساً غنائلیق عالمک اجزای متممه سی اولان

- ۱۹ -

بالجمله اقوامک مودت و قرداشلق حسنک تأییدینه
 و پروغرامک تمین ایلدیکی شرائط دائر مننده اقوام
 مرقومه به منسوب سیاسی فرقه لره عند الاقلا فله توحید
 قنالیته سامعی اوله چقدر .

لا یحیه

مشروطیه عائد تأمینات

مشروطیت و حقوق عوام طرفداری ارمنی
 فرقه سی آیده کی اسلاری لایتیر یعنی تبدیل و الفاسی
 قطعاً غیر قابل اولوق شرطیه قانون اساسی غنائینک
 ضمان و کفالتی عدایلر :

۱- حقوق مدنییه: (droits civils) مساوات و حریت

۲ - حقوق سیاسییه: (droits politiques)

حاکمیت اهالی ورأی اهالینک رجعتانی

۳ - تشکیلات دولت: ملت مجلسک واضع

قانون اولسی و مسئولیت وکلا .

۴ - شرائط مشروطیت: مشروطیتک قسما

ویا خود کاملاً تعطیل و قانون اساسینک بر اشدن بر ایشه

تعدیل احکامی غیر جائز در .

- ۲۰ -

حقوق مدنی و سیاسی
 مساوات : اولاً : دولت و قانون نظر نده افراد
 ارسننده مساوات قطعیه جاریدر . ثانیاً : مساوات
 عمریه اساسی قبول ایدش اولوب اقوام عثمانیه دن
 هیچ بری بر رجحان و یا امتیازی حائز دکلدر . ثالثاً :
 حقوق مدنی و برکولرک تأدیهندن و عسکر اعطای
 سندن و قانونه اطاعتدن عبارت اولان وظائف مدنیه
 نك ایفاسی قابل ایدر . بونلری ایفایجه بین جاعتار
 موقاً قوانین استثنائی ایه اداره اولنورلر . رابعاً عموم
 عثمانیلر استعداد و لیاقتینه کوره شعبات اداره نك
 جلد سنده بلا استثناء استخدام اولنه بیلرلر . کوچک
 مأموریشلره نصب مسابقه اصولیه اجرا ایدیلر .
 حریت : اولاً : بالجمله افراد اهالی مساوات
 اساسیه و قانون دائره سنده حرور . ثانیاً : عثمانیلرک
 نفسی و سکافی و مختاری (مکاتب) و املاکی تعرضدن
 مصوندر . بالکلر انشاعات نافعه ده بدنک تأدیسی
 شرطیه استملاک جائز در . ناک : وجدان و مذاهب
 و تدریسات حرری اصللری قبول اولنمشدر .

- ۲۱ -

رابعاً : سوز و مطبوعات واجتماع و شرکت حریرلری
 جاریدر (سانسور قطعاً لغو ایدلشددر . اجتماعلرک غیر
 مسلح اولسی شرطدر .) خامساً : سعی و عمل ، تجارت ،
 سیاحت سریستدر (داخنده اجرا قلنان سیاحتلر ایچون
 مهرور تذکره سی لغو اولنمشدر .)
 تکلیکات دولت
 ۱ دولت عثمانیه نك حکمداری « بادشاه عثمانیان
 یخرد » عثمانیلر ایبراطورلی ، عنوانی حائز در
 ۲- نفس حکمداری نك تعرضدن مصون بئین وعدم مسئولیتی
 قانون اساسینک وجودیه تحت ضابطه دو ۳ - حکمدار
 قانون اساسی به و ملت عثمانیه نك قوانینه رعایت و استقلال
 عثمانی ایه دولتک تمامی ملکیتی محافظه ایدمجه کی
 ایچون تخلیف قنور ۴ - قرار ملنک براتی حکمدار
 اولان ارادات و فرامینک زیرده کیفیتک ناکد بولندینی
 نظرک ده اعضاسی بولنسی شرطدر . وظیفه دار اولان
 ناظر بو صورتله او مسئله دن طولانی مسئول اولور
 ۵- وضع قانون ، مشرکاً و مجتمعاً حکمداره ، مجلس
 مسمونه و مجلس اعیانه ناکد در . تکلیف قوانین

- ۲۲ -

ایسه هر اوچی طرفدن آیری آیری صادر اوله بیه. چکی کی هیئت وکلا طرفدن ده صادر اوله بیلر ۶ - حکمدارله هیئت وکلا قوه اجراییه تشکیل ایدرلر ۷ - وکلا ملت مجلسنه قارشى هم شخصلری اعتباریه، هم ده مجتمعا مسؤولدرلر (هیئت وکلانک مجلس مبعوثانده مظهر اکثریت اولسی اصلدلر ۸ - هیئت وکلا هر سنه نك بودجه سنی ملت مجلسنه قديم و مجلس مذکور طرفدن تصدیقندن صکره نشر ایدر ۹ - مبعوثان وظیفه لری ایجاچه مسؤولیتدن بری اولدولردن ملت مجلسنک مداخله دن مصونیتی بو اساسه مستداً تحت ضابطه دو ۱۰ - مبعوثانک مقداری هر یکری بش یک ذکر عثمانی به نسبتله بر مبعوث انتخابی صورتیه تعیین قلدور . عموم عثمانیلرک حق انتخابه مالک اولملری (suffrage universel) و انتخابیلرک طوضیفدن طوغری به مبعوثانک نمنه رای و برملری و انتخابک حق رای ایله اجراسی شرطدر. هر ولایتده عموم انتخابیلر ولایتک حصه سنه دوشن مقدارده نامه رای و برملر (scrutin de liste). یکری

- ۲۳ -

برسنی اکیال ایتمش و حقوق مدنیه سنه مالک بولنان هر بر اراکک عثمانی محل اقامتده انتخابی در. او تو باشی اکیال ایدن هر عثمانی کراک محل اقامتده. کراک دیگر بالجا دوائر انتخابیه مبعوث نامزدی اوله بیلر ۱۱ - هیئت وکلانک تکلیفیه حکمدار مجلس مبعوثانی طانیده. بیلر به ده انتخابات جدیده ک اوج ای طرفده اجرا اوله چی حقدردکی ارادده مجلسک طانیدلسنی. تضمن اولان اراده ایلر بر نشر اولیلیدر . ملت مجلسی بر مسئله ایچون ایتمق بر دفعه طانیدیلر ۱۲ - اعیانک مقداری مبعوثانک نلتنه ماملدر ، قرق باشی اکیال ایتمش اولملری لازم کن اعیان طقوز سنه مدت مأموریتله وایکی درجه لی انتخاب اصولیه ولایات مجلس عمومی صورتیه طرفدن انتخاب اولدورلر و بونلرک نلثی اوج سنه ده بر کره. جدید اولدور . ایلک ایکی دفعه ایچون بر لرینه یکلری انتخاب ایلدیلرک اعیان قرعه کشیده. سیله فریق قلدور ۱۳ - هر ولایتده مستکن اقوامک هر برندن قاج مبعوث و اعیان انتخاب اوله چی هر برنک مقداریه نسبتله انتخابدن اول قرارلشدیلر .

- ۲۴ -

امور عدليه
 ۱ -- امور عدليه مداخلة حكومتدن مصوندر ۲
 تشكيلات عدليه جياشيليج، حكم جديد نك شهادتناما، لي
 متخصصلردن نصبي و شهادتناما لي حكلام قانونك
 دائره سنده لايمزل اوللري و صلاح حكملرله
 امور عادي نك رويته و مواد مستعجابه عائد حكلام
 احداثي و خيانت عادي ايله سياسي جرائم و مطبوعات
 جرائم ايجون عدول (jury) اصولك قبولي و محتاجين
 اصحاب مصالحه جهت عدليه دن معاونت اولنسي
 (assistance judiciaire) و جانب حكومتدن زدي
 حكلامه السنه محليه آشنا ترجمانلر بولديرلسي و
 اعلانات عدليه نك السنه محليه ايله دخي اجرا قانمسي
 اساسلرينه مبتني اوله جقدر .

۳ قوانين موجوده حقوق مدينه دن عجر و ميتك
 و اشكنج نك و مصادره اموالك و تبعه عنايه نك مالك
 اجنيه په قني اوله بيلمسك الفاسفي و تسال ايله
 سرسريلك منفي و وصيته ، ميراثه و اوقافه عائد
 امورك قانونه ربطلي و ايچق قانوني اسبابله توقيف جائز

- ۲۵ -

اولوب ، مدعي عموميلك قرارنامه، سي اولقنترين
 هيج كيمسه نك يكرمي درت ساعتدن فضايله حبس ايديله.
 مامسقي و محبوسنك آيري آيري اولطه لره اقامه سي
 (systeme cellulaire) اصولك قبوليله برابر
 حبسخانه لره موقوفنك چالشيديرلسي شر اظنك
 اصلاحاتي و تساخ نتيجه سي اوله ورق يا خود عمدا كرك
 طوغريردين طوغريري په و كرك طولايسيله ، فرد واحد
 و شخص معنوي ، ويا حكومت طرفدن بر ضرره
 سييت و يرديكي خالده تضمينات اعطاسي اصولك
 قبولي متضمن اوله ورق اصلاحات عدليه اجراسي
 معارف عموميه

۱ -- امر تدريس سرپرستدر . هر عنائلي كنددي

پاره سياله مكاتب كشاد ايده بيلير .

۲ -- تحصيلك برنجي درجه سي مجاناً و يرديلي

و عموم عنائيلر ايجون مجبوردير .

۳ -- عناصر عنايه دن هر بري مكاتب ابتدائي

سفي و بونلرك حصه سنه دوشن تخصيلاتي دولك بودجه .

سندن اله ورق كنديسي اداره ايتكمه صلاحيتدار در .

- ۲۶ -
- ۴ - لسان و سنی دولت اولان ترکیه نك جماعات مختلفه مكاتب ابتدائیه سنده دخی تحصیل صیان صنفلری مستتا اولارق مجبوریدر .
- ۵ - جماعات مختلفه نك مكاتبی بولنیان عطارده جماعات مرقومه اطافانه ترکیه دن بشقه باشلیجه السنه حلیه دخی تدریس ایدیه چکدر .
- ۶ - کرک جماعات مختلفه به و کرک دولته فائده مكاتب ابتدائیه و رشديه نك برغر واملری توحید ایدیه . چک و جمله سی حکومت تحت قیتینده بولدیریله چقدر
- ۷ - جماعات مختلفه نك لسان و مذهب و تاریخ ملی و ادبیات خصوصیه لرینک سرستانه تدریسی و نامین ترقیسی طرف حکومتدن تنظیم قشان پروگرام خارچنده قالیر .
- ۸ - عالی مرتبه ده تدریس و اختصاصه عائد تدریسات طرف دولتدن درعهده قلمشدر . دولتک بو منلو مؤسسائی بلا استئنا عموم غنائلره کشاده در .
- ۱ - عموم غنائلر خدمت عسکریه به باعهدر .
اخذ عسکر
- ۲۷ -
- ۲ - مدت موظفیت ایکی سنه در .
- ۳ - صاحب زمانده عسکر ترجیحاً منسوب اولدقاری محاکم قیتلرده اسکان ایدیلر .
- ۴ - عسکرک طرز حیاتی اصلاح اولد چقدر .
تشکیلات ولایات
- ۱ - قضاارده هر قومه منسوب عناصرک برلکده بولنلری اساسه مستقلاً تقسیمات ولایات اداره ملکیه واحوال اقتصادی نك و موارفک وامور انتخابیه نك کوستردیگی لزومه کوره اصلاح اولانه چقدر .
- ۲ - ولایاتک مآذونیتی صرف امور اداره بی شامل عدم مکرزیت درجه سنده توسیع قلنه چقدر . ولایتدن ناحیه به وارینجه به قدر ملکک هر رسمی کندی اموری بانیفس کندیسی اداره ایدر .
- ۳ - ولایات مجالس عمومیه سیله مجالس سائره محلیه جانب اهالیدن انتخاب اولنور و مجالس مذکورده نك اجتماعلری علنی اولوب اعضاسنه مقداری فاحش اولامق شرطیه معاش و بریلیه .
- ۴ - هر ولایاتک حاصلاتلارک بر مقدار معینی

- ۲۸ -
- ولایت مجلسنك تصدیق و اعلان ایده چکی بودجه
موجینجه، صرف احتیاجات محلیه به صرف اولنه جقدر.
۵ - اعلانات رسمیهده لسان رسمی دولتله برابر
باشیجه السنه محلیهدهخی استعمال اولنور .
۶ - ژانداره لر و تحصیلدار لر هر برینک مقدار
نقوسنه متناسباً عناصر مختلفه محلیه دن انتخاب ایدیلیر.
اصلاحات اقتصادیه
- ۱ - رسوم و تکلیفات دولت فقط مات محلیه
طرفدن تأسیس ویاخود تمذیل اولنه بیلیر .
۲ - اصول رسومیه اسانندن اصلاح اوله
جق و تمقی و یا برادی از اولانلری حایه بی دوری
تکلیف مترقی (impôt progressif) اصولی ادخال
قلنه جقدر .
۳ - اعشار ارن سنه تخصیص اصولیه تحصیل
ایدیلوب اولدن صکره قادیسترو اصولنه تابع اوله جقدر
۴ - التزام اصولی کلیاً لغو ایدله جقدر.
۵ - دور سابقده نظم کوره رک دوچار سفات
ایدیش اولان محالده متداخل رسومک عقوی.
- ۲۹ -
- ۶ - کویلیارک و علی العموم ارباب سعی و عملک
اصلاح احوالی و شرائط سعی و عمل حقتده بونلرک
حایه سعی متضمن قوانین احداتی . .
۷ - اهالی نیک اهون شرائطه تمیشلرینه کافی محصول
۸ - زراعتک اهون شرائطه تمیشلرینه کافی محصول
و بره بیله جک وسعتده طور اراق ایدینه بیلملری مکانیک
استحضاری .
۹ - عموم کویلیاره ، تخصیص دور سابق بوزدن
محو اولانلرینه اراضی امیره دن مقدار کافیسننک
افراز و تخصیصی .
۱۰ - دور سابقده حجرته مجبور اولان کویلیارک
و ارباب سعی و عملک مصارف مقتضیسی طرف دولتدن
صرف اولنورق برلرینه اعاده سعی .
۱۱ - ولایاه مهاجرین جدیده تطبیق مجالس حایه .
نک رایینه منوطدر .
۱۲ - دور سابقده ضبط و یا مصدوره قلندی بی ادعا
اولان اراضی حقتده محاسبه قومیسو نلر تشکیکله تحقیقات
اجرا اولنه جق و فی الحقیقه اوله بولده معاملیه دوچار

- ۳۰ - ایدیش اولانلاری صاحب اصلیلرینه اعاده قانیه جعفر .
۱۳ - کرک طرف دولندن و کرک قضایا جابندن
اهالینک افکاریه اولیله چالشدیرلسنک کلبا لغوی .
۱۴ - امور عیله به عائد اونوم شرکته لری و
ولایاتده زراعت باقه لری تشکیل ایتمی . مانع عمومی
مستلزم بولدیغندن بو باده تسهیلات مقتضیه ک ارا نه سی .
۱۵ - انحصار اصولنک لغوی اولجه ویریش اولان
انحصار لریک تدریجاً طرف دولته انجی .
مدینه خادم وسائط فوق العاده
اسایش دخیلی و بربرینک قومشوری اولان
اقوامک اخوتی تایدماً مدینک امرانه بر صورتده
لزوم کوستر دیگی تدابیر آیه نیک بلا افاتنه زمان تطبیقی
کرکدر .
۱ - عشرت اصولنک لغو و عشرت بک و انالرینک
قانوه سرفرویه مجبور ایدلسی .
۲ - خیمه نشین ، غیو مسکون عشارک وجودی
قانوه معایر و تهلیکاتی مستلزم اولدیغندن بو اصولک
لغوی و عشرت لریک اسکانه ، معیشتلری وسائط
- ۳۱ - مشروعه ایله تدارک اجبار قانیه سی .
۳ - حمیده سوارى الاپلرینک طایفیدلسی .
۴ - بکارک و انالک تنظیمات خیره ایله لغو ایدیش
ایکن الان تحصیل ایدمکلک لری روم و کیف مابشا
اوله برق الدق لری و بر کرک و عائد لک لغوی .
۵ - سیار قبالک و علی الاطلاق غصب و غارتله
یشاین عناصرک سلاح لری طوبلانسی و بو خصوص
میسر اولنجیه قدر قومشور لری اولان اهالی مسکونه نیک -
ایجاب ایدن مر درلو فدا کارلق اختیار اوله وق - حجاب
ایدلسی و کندیلر لری مدافعه ایدمیلر لری ایچون
بولرکده مساح بولمسنه مساعدنه اولنمسی .
۶ - اومتللو قبال و عناصرک قانوه اطاعته و
وظائف مدینه و سیاسی لری ایضیه مقتدر اوللرینه
قدر فوق العاده قوانین و وسائطله اداره ایدلری .
فرقه نیک تشکیلاتی
۱ - مشروطیت و حقوق عوام طرفدارى ارمنی
فرقه سنه ، مذہب و موقع فرقه باقمسزین مر ارمنی

- ۳۳ -
- ۷ - هر محلی انجمنی نظامنامه داخلی بلنفس کندیسی احضار و مرکز انجمنده تبلیغ ایدر .
- ۸ - مجلس عمومی محلی انجمنینک مخصارندن مرکب اولورق ایکی سنهده بر کرده اجتماع ایدر . فوق العاده صورتده مرکز انجمنی یاخود التي محلی انجمنی طرفندن طلب ووقعیله ده طولانی بیلیر .
- ۹ - مجلس عمومی فرقهجه وضع نظامات و طلب حساب صلاحیتترین حاکم در .
- فرقه نك هر ایکی سنه مدت طرفنده تعقیب ایدر . چکی خط حرکت مجلس عمومی طرفندن تعیین اولنور .
- لاجه نك تبدیل
- اشبو لایجه نك مواد اساسیسی لایتغیر در . مواد سازمسی مجلس عمومی طرفندن تبدیل اولنه بیلیر .
- ۳۲ -
- اعضا اوله بیلیر .
- ۲ - اعضا اولان ذوات فرقه نك یروخرامنه صادق قاله جقلرینی و مقصدینک حیز فعله ایصالنه ماده و معنا معاونت ایدر . جکلرینی نهاداً بر دفتر مخصوصه وضع اعضا ایدر لر .
- ۳ - (مشروطیت و حقوق عوام طرفنداری ارمنی فرقه سی) نك مرکز درسماده دره .
- ۴ - فرقه نك کرک وطن داخنده و کرک خارجه نده انجمنی اوله جقلر .
- ۵ - درسماده کی مرکز انجمنی ارشادات عمومی ايله اشتغال ایدر و افکار و وصایایینی دیگر بررده تأسس ایدن انجمنره احساسه جالشیر .
- هر بر جقلر کی انجمن خصوصی کندی هیئت مخصوصه سی واسطه سیله اجرائت واقعه سی و احوال محلیه حقیقته اوقات معینه در مرکز انجمنه معلومات ویزر .
- ۶ - محلی انجمنی کندی دائره لر نده مختار در لر . بونلر وسائط محلیه ايله اداره اولنور لر .